

איסוף על בסיס הרשתות החברתיות – חיתוך מצב

ד"ר רוברט דובר¹

ליאב סלע²

יוני 2020

1. הקדמה

המאמר "SOCMINT: a shifting balance of opportunity", פורסם בנובמבר 2019 בגיליון ה-35(2) של כתב העת Intelligence and National Security ונכתב על ידי ד"ר רוברט דובר³. במאמר, הכותב סוקר את פעולות האיסוף ועיבוד הנתונים שמקורם ברשתות חברתיות (Social Media Intelligence, או בקיצור - SOCMINT).

לטענת דובר, הרשתות החברתיות שינו את עבודת המודיעין בשלושה מישורים -

- א. התארגנות פיזית - הרשתות החברתיות מאפשרות התארגנויות מקומיות פיזיות (הפגנות, טרור וכיו"ב). כך למשל, השימוש ב-8chan (אתר פורומים המזוהה עם הימין הקיצוני וקבוצות עליונות לבנה), אפשר ביצוע פיגועי טרור, כמו זה שהיה בניו זילנד במרץ 2019⁴.
- ב. התאגדות - קבוצות בסדר גודל אזורי או מדינתיות יכולות להתלכד סביב רעיון מסוים, כמו למשל סוגיית משבר האקלים.
- ג. סתירות - כמות המידע ואיכותו מאתגרות את עבודת המודיעין, שנאלץ להתמודד עם ריבוי מידע כוזב.

ראוי לציין שהמאמר מתייחסים לשימוש בסוקמינט על בסיס אוסינט ווובינט בלבד, קרי כריית מידע גלוי לציבור. זאת, בניגוד למעקב אחר רשתות חברתיות סגורות (למשל משתמשים ברשת מחשבים פרטית או ברשת טלפוניה) ובניגוד להתכת מידע מסווג או מוגבל עם מידע מרשתות חברתיות (במודל גוגל אינטי⁵). אי לכך, הוא מתאים בעיקר לזירות בהן הנגישות האיסופית שאינה מבוססת על סוקמינט (סיגינט, ויזינט, יומינט וכיו"ב) היא חלקית או חסרה, או שאין לגיטימציה לעשות בה שימוש נרחב (כמו במדינות שאינן מוגדרות כאויבות או כריבות).

למאמר שתי מטרות מרכזיות: האחת היא להעריך את ההזדמנויות המודיעיניות שמזמנות הרשתות החברתיות, ובפרט סריקת אופק, והשנייה היא להציג את האתגרים הישירים והעקיפים שמזמנות הרשתות החברתיות לעבודת המודיעין.

¹ ד"ר רוברט דובר (Robert Dover) הוא פרופסור עמית למודיעין ולביטחון באוניברסיטת לסטר. ² עוזר מחקר במכון לחקר המתודולוגיה של המודיעין.

³ Dover, R. (2020). SOCMINT: a shifting balance of opportunity. Intelligence and National Security, 35(2), 216-232.

⁴ Arango, T., Bogel-burroughs, N., & Benner, K. (2019, August 03). Minutes Before El Paso Killing, Hate-Filled Manifesto Appears Online. Retrieved June 16, 2020, from <https://nyti.ms/2AD7PrG>

⁵ ראו הרחבה אצל- זיתון, י" (2018, 17 בנובמבר). חשיפה: הכביסה המלוכלכת מצה"ל במסמך נוקב של קצין בכיר. YNET. אוחזר מתוך- <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5406587,00.html>

מטרת הזרקה היא להמחיש את ההבדלים בין סוקמינט (SOCMINT) לטובת מודיעין טקטי (כמו למשל התרעה על גלגול פח"ע) לבין סוקמינט לטובת משימות של "סריקת האופק"⁶, על בסיס המאפיינים המוצגים במאמר.

2. סוקמינט לטובת מטרות טקטיות

הסוקמינט מאפשר לסכל התארגנויות טקטיות. הוא מאפשר מעקב אחר יחידים שיש בהם עניין; מיפוי של רשתות חברתיות (כלומר הקשר בין פרטים שונים בארגון או במערכת); איתור פעילות קרוב לזמן-אמת; מעקב אחר תעמולה ממוחשבת ועוד. עם זאת, חזון השימוש ברשתות החברתיות כמצלמות במעגל סגור לזיהוי מחשבות של הציבור, לא עומד במבחן המציאות, וזאת לאור מספר אתגרים:

- א. דיוק המיקום - ישנה מחלוקת בין מומחים בנוגע למידת הדיוק של המיקומים שהרשתות החברתיות יכולות לספק. יש כאלה שטוענים לדיוק של עשרה מטרים, בעוד אחרים טוענים לדיוק של מאה מטרים. מידת הדיוק תלויה בפועל במספר רב של פרמטרים, ביניהם הרשת בה נעשה שימוש, תשתית החיבור לאינטרנט, הגדרות משתמש ועוד. מידת דיוק גבוהה הכרחית לשם הרכשת מטרות לדוגמה.
  - ב. VPN - השימוש הנפוץ ב-VPN (רשת פרטית וירטואלית, שיטה להעברת מידע פרטי על גבי תשתית שעיקרה או כולה עם גישה ציבורית רחבה), לא מאפשר לדעת בהכרח את זהותם או את מיקומם הגיאוגרפי האמיתי של משתמשי הקצה.
  - ג. דיסאינפורמציה - אתגר זה מורכב ממספר רכיבים. קשה לאחזר ולזהות את המשתמש הספציפי שהגה והפיץ את המידע הכוזב, קשה להבין את כוונתו או את התוכנית שלו, קשה להגדיר מהי האמת וישנם גם שיקולים אתיים שמגבילים עיסוק בשטף המידע.
- המסקנה העולה מכך היא שהגם שסוקמינט מאפשר מעקב אחר פרטים במטרה לסכל כוונות זדוניות שלהם, מימוש הפוטנציאל הזה מחייב עבודת מטה מכינה, מעקב שגרתי אחריהם ומידע משלים ממקורות אחרים. הווה אומר, המעקב אחר פרטים אפשרי ב-top down, כלומר כשיש מידע מקדים והיערכות מראש, אך הזיהוי bottom up של מפגע הוא קשה עד בלתי אפשרי.

3. סוקמינט לטובת סריקת אופק

סריקת הרשתות החברתיות יכולה לסייע להבין את הלכי הרוח של הציבור. מגמות חברתיות רבות משוקפות בשיח ברשתות החברתיות, וכך גם המצב הרגשי של הציבור סביב אירוע מתפרץ. זיהוי המגמות יכול להתבצע הן על ידי ניתוח תכנים (נושאי שיח, ביטויים, עמדות, סנטימנט וכיו"ב), והן על ידי ניתוח נתוני מסגרת רחבים (היקף השיח, רציפות העיסוק בנושא על ציר זמן וכו'). "סריקת אופק" באמצעות הרשתות החברתיות יכולה לאפשר למקבלי החלטות להכיר את הנראטיב שמתכתב עם חששותיהם או עם הנושאים המרכזיים שמטרידים את הציבור. בעידן של לוחמה היברידית, זהו כלי חשוב אחר שבאחריות הממשל המרכזי לספק.

⁶ עוד על סריקת האופק, ראו אלון, נ' (2018), "סריקת האופק" – תהליך מסייע בקהלת החלטות ברמה הלאומית. המכון לחקר המתודולוגיה של המודיעין. אוחר מתוך - <https://www.intelligence-research.org.il/userfiles/banners/Omek%20-%204.pdf>

גם בנוגע לסריקת אופק על בסיס סוקמינט קיימים אתגרים רבים ומגוונים -

א. הרשתות החברתיות אינן מייצגות את כלל האוכלוסייה - למרות הדעה הרווחת, המשתמשים ברשתות החברתיות, רבים ככל שיהיו, לא מייצגים את כלל האוכלוסייה. הדבר הוכח במספר מחקרים⁷. זאת, הן מכיוון שלא לכל האוכלוסייה, על אחת כמה וכמה במדינות היעד, יש גישה לרשתות חברתיות; הן משום שמשטרים מסוימים מגבילים את השימוש ברשתות החברתיות; הן מאחר שיש סוגיות שאינן משתקפות ברשתות החברתיות (למשל סוגיות שנדונות באינטרנט הלא ממופה או בתוכנות להעברת מסרים מידיים); ולאור ההטיות של כותבי האלגוריתם שמייצר את ה"פיד".

ב. דיסאינפורמציה - כמו במקרה הקודם, גם בהיקפים גדולים ישנה השפעה של דיסאינפורמציה הן בפני עצמה, והן על ידי הדהודה. הרשתות החברתיות לא שינו כוונות של גורמים שעניינם ערעור האמון במוסדות המסורתיים לבירור המציאות, אך הוסיפו להם כלים להפצה רחבה של מסרים אלה.

ג. מדידת השפעה - קיים חוסר במחקרים בנוגע למידת ההשפעה של הנעשה ברשת החברתית על המציאות, הן מבחינת מחשבה והן מבחינת פעילות. יש מחקרים שמתארים מדידת השפעה בקבוצות קטנות, אבל לא במסות שנדרשות לסריקת אופק מועילה.

ד. א-סימטריות - היכולת להגיב בזמן לקמפיין השפעה ברשתות החברתיות ולייצר נראטיב נגדי בזמן אמת היא אפסית, בעוד שהשפעת הקמפיין לפחות בטווח הקצר היא לרוב מהירה.

אחת ההמלצות המרכזיות במאמר היא להשתמש ברשתות החברתיות על מנת להעביר מסרים לציבור הרחב מטעם הגורמים המוסמכים, בפרט באירוע מתפרץ. היכולת לזהות את הלך הרוח הציבורי באופן כללי (למרות האתגרים במיפוי מדויק), מאפשרת למקבל החלטות להכתיב נראטיב נגדי או למסגר את השיח במהלך האירוע ואחריו. אלה הם רכיבים הכרחיים במלחמה היברידיה, בהיבט התודעתי.

4. השלכות ומשימות להמשך

לדידו של כותב המאמר, השימוש בסוקמינט יעיל לשם סריקת אופק והכתבת נראטיב נגדי, אך איננו יעיל לזיהוי מטרות טקטיות. כך או אחרת, נכון לעכשיו, יתרום הא-סימטרי של המבקשים להשתמש ברשתות החברתיות למטרות זדוניות גבוה יותר, ולכן יש לדעתו לנקוט במספר צעדים -

א. אתיקה - ההתוויות האתיות לשימוש בסוקמינט לא תואמות את ההתוויות האתיות לשימוש באמצעי איסוף אחרים. זאת, בעיקר לאור ההיבט האיסופי של סוקמינט, שהוא על פי רוב קצר טווח. אי לכך, המשימה הראשונה היא הבניית התוויות כאלה, שתואמות את אופי המדינה הדמוקרטית ומאזנות את העקרונות השונים שלה. שלב זה הוא שלב מקדים לשאר המשימות.

ב. הגינות מערכתית - יש להבין כיצד ובאיזה אופן בוחרת המדינה להשתמש ברשתות החברתיות כחלק מהגינות מערכתית רחבים יותר של מלחמה היברידיה.

⁷ Mellon, J., & Prosser, C. (2017). Twitter and Facebook are not representative of the general population: Political attitudes and demographics of British social media users. *Research & Politics*, 4(3), 2053168017720008.

- ג. אימות- הכרחי להסדיר דוקטרינה ברורה לאימות התוכן שנאסף במסגרת סוקמינט. הדבר נכון גם למידע עצמו (בירור האמת), אך גם בנוגע למשתמשים (בוט או לא). האימות יכול להיות מבוצע על ידי הצלבה של מספר רכיבים כמו משולשים גיאוגרפיים, היסטוריית המשתמש וניתוח שפה טבעית (NLP).
- ד. דוקטרינה תגובתית- בהמשך למסקנה בנוגע למעורבות בהכתבת הנראטיב, כדאי להסדיר את הפרקטיקה של מהלך כזה, כמו גם את האמצעים לשיקוף מידע כוזב שזוהה. פעילות כזו עלולה לעורר אנטגוניזם ציבורי מובן, ועל כן כאמור ההתוויות האתיות חייבות להלוט את הצביון הציבורי.
- ה. אומדן השפעה- כפי שצוין לעיל, על מנת לאפיין את הלכי הרוח הציבוריים, יש לאמוד את המתאם בין השיח ברשתות החברתיות לבין רחשי הלב האמתיים של האוכלוסייה.
- ו. זהירות בשיתוף הפעולה עם המגזר הפרטי- המגזר הפרטי נוטה להבטיח יכולות שלא בהכרח עומדות במבחן המציאות בנושא ניתוח ביג-דאטה. גם אם יכולות הניתוח של הדאטה קיימות במגזר הפרטי, הן לא בהכרח מתאימות למשימות מודיעיניות (בניגוד למשימות של שיווק למשל), לאור האתגרים השונים שהוצגו לאורך הזרקור.
- ז. מרחבים נוספים- הכותב ממליץ למפות ולעקוב אחר אזורים שאינם ממופים על ידי הרשתות החברתיות הקלאסיות, כמו אלה הממוקמים באינטרנט הלא ממופה (dark web) או בתוכנות העברות המסרים המידיים.